

ról, amikor a cenzúra nem engedélyezte felolvasni az esten József Attilának a nagy német íróhoz írott versét; arról, amikor eltiltják a fellépéstől, amikor „Megint egyszer kifosztottak abból a kevésből, amim lehetne”. Megeleveníti a kávéházi irodalmi asztalok beszélgetéseit, a lakásán megtartott szerkesztési órákat, ahol „ebben a szobában a mai irodalomnak egy része” volt. Beszél a költő marxizmust a freudizmussal összekötő szándékáról, a pszichoanalízisről. Vágó Márta szerint az utóbbi, az analízist is csak a versei írására, az alkotásra használta fel, nem gyógyulásra; a sok haragot, amely benne felgyűlt, munkában vezette le, legalábbis egy részét.

A hozzáírott vagy a kapcsolatuk során keletkezett versek születéséről is érdekes adatokat szolgál, az utolsó hónapokban írott versek születési körülményeiről, a „véresre mart agy” munkájáról, a versek születése után állandóan felmerülő „életemben nem kerülhetek fel” tudatáról. Többször hangsúlyozza József Attila, a költő versmondó tehetségét, mert nála a szavalás is azt jelentette, mint a vers: „Attila szívesen mondja el verseit embereknek, ez a mondanivalója számukra, több nem is igen marad.”

A visszaemlékezés mellett a kötet dokumentumértékű is, mert közli a költő és Vágó Márta leveleit, ezzel is pontosabban megrajzolva kettőjük kapcsolatát.

VIRÁG GÁBOR

ÁLDOZATOS ELKÖTELEZETTSÉG

SÁRKÖZI GYÖRGY: *Ég s föld között*. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1976.

Sárközi Györgynek, akinek összegyűjtött versei *Ég s föld között* címmel jelentek meg, valósággal legendája van. Jogos és megérdemelt legendája, hiszen költői egyénisége a legtisztábbak közül való. A Nyugat körében indult. Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Fodor József és Erdélyi József társaságában. Első versei Babits Mihály rokonszenvével találkoztak, aki benne látta nemzedéke legjobb ígéretét. *Angyalok harca* című, 1926-ban megjelent első verseskötete igazolni látszott a kitüntető várakozást. Sárközi, ahogy nemzedékének költőit, a Nyugat hagyománya és az avantgarde forradalma között kereste útját. Az elsők között alakította ki a „második költői nemzedék” szemléletét és stílusát. Őrizte a Nyugat személyességét és tanult az

avantgarde-tól. Elsősorban szabadabb alakításra, a személyes forma lehetőségére neveltek a művészi újítás forradalmárai. Légies könnyedséggel és nagy érzelmi erővel szakadt el a közvetlen tapasztalattól, s fejezte ki a mindenségre tárlukozó alkotó személyiség érzéseit, eszményt kereső hitét és szépségkultuszát. Valóban „ég s föld között” alkotott.

Az első könyv légies és opálos világa után az 1927-ben kiadott *Váltott lélekkel* már belső zaklatottságról, fájdalmas felismerésekről tanúskodott. A mindenségre irányuló figyelmet a lélek nyugtalansága kötötte le. „Kihajt mérges magom: a biborvirágú szomorúság” — vallott maga a költő fájdalmas lázairól. Helyét kereste, sorsát fürkészte, otthonra vágyott, méltó vállalkozásnak

szerette volna áldozni fiatal erejét. Az élmény csupa zaklatottság volt, a lélek csupa vágyakozás, szomorúság, fájdalom. De a versek művészi természetén ez alig hagyott nyomot: Sárközi György tiszta és zárt formában vallotta meg gyötrődéseit. Most lett igazán Babits tanítványa, midőn a vers művészi alakjával, műves fogalmazásával tett arról tanúságot, hogy a költőnek úrrá kell lennie belső kétségei, belső nyugtalan-sága felett.

A harmadik verseskötve — az 1941-ben napvilágot látott *Higgy a csodában!* — sokáig váratott magára: másfél évtizedig. Közben lezajlott a lélek forradalma és átalakulása a költő sorsot választott, otthonra talált. A népi mozgalom szerveződésének idején önként lett a népi írók szövetségese, a paraszti tehetségek támasza. Pesti polgárcsaládból származott, bizonyára az „urbánus” írók között is szerepet kaphatott volna. Azért állt a népiek táborába, mert felismerte a szegény-paraszti követelések jogosságát, átélte a népi honfoglalás halaszthatatlan szükségességét. A maga tehetségét, műveltségét és hallatlan munkabírását is a dolgozó nép szolgálataiba akarta állítani. „Szavak szelid pástora lettem: De káromkodni volna kedvem” — beszélt a lázadás kényszeréről. Arról, hogy a szelid költő gyengéd szavát forradalmi tettekkel kell felváltania. A népi mozgalom és az új magyar költészetben szerepet kapó népiesség hatására alakult át Sárközi György poétikájá is. A nyugatos versépítést hagyományosan népi formák váltották fel, a lélek önvizsgálatát a társadalmi lét iránt megnyilvánuló figyelem követte. S a borongós érzések helyét határozottabb fogalmazás vette át: a cselekvés vágya s ígérete.

A tettek nem késtek, Sárközi György a köznapok munkájában vállalt szerepet. Egyetlen drámai művében Dózsa György alakját idézte fel intő és mozgósító példa gyanánt. És az

Athenaeum könyvkiadó szerkesztőjeként megindította a *Magyarország felfedezése* című könyvsorozatot, amely a népi írók igazságkereső szociográfiai munkáit vitte a nyilvánosság elé. Csendben dolgozott, mégis bátran és kitartóan; tudta, hogy köznap munkájával szolgálhatja a szegényparasztság felszabadulásának, az ország demokratikus átalakulásának nagy ügyét. Bátorságát és hűségét ismerték el barátai, a népi irodalom szervezői, midőn az induló Válasz című folyóirat szerkesztését bízták rá.

A munka lázában, a hivatástudat magaslatán költészete sokat gazdagodott. Nyíltabbá vált, megjelentek benne a szegények gondjai, országos kérdésekre keresett feleletet. „Lászuk, ki erősebb: a dal vagy az orkán?” — hirdetett harci riadót egyik versében, már a dolgozó nép elhivatott költőjének tudva magát. Alakja és egyénisége így vált példává, szinte egy magatartás: az áldozatos elkötelezettség jelképévé. „Sárközi György neve nemcsak egy költőt jelent, hanem egy magatartást is” — mondotta Illyés Gyula, akinek tanulmánya vezeti be most az összegyűjtött verseket, s aki egy régebbi tanulmányát idézve ma is fejet és zászlót hajt a költőtárs szép emléke előtt. „Hagyatékának sajtó alá rendezője — írta még 1947-ben — két zászlót hajt meg szelleme előtt e könyv kibocsátásával: az irodalomét és a küzdő magyar szegényparasztságét.” Sárközi teljes joggal kapta meg ezt az elismerést, neve valóban magatartást jelentett; magatartást, amelynek a végsőkig vállalt hivatás adott hitelességet és a vértanúsors adott mártírkoronát. Ő is a fasisztáktól üzött „erőltetett menektek”-ben lelte halálát, mint annyian: Radnóti Miklós, Szerb Antal, Halász Gábor, Gelléri Andor Endre, egy egész pusztulásra vetett nemzedék. Költői morálja maradt ránk, és művei. Közöttük a versek, amelyeknek most Kőhádi Zsolt gondozásában, legteljesebb kiadását veheti kezébe az olvasó.

POMOGÁTS BÉLA